Shyts A. Grammatical Status of the Syntactic Units which are not Structured According to Parts of Speech.

The article deals with the theoretical views on the status of the particular type of syntactic units, which have no parts of speech, in accordance with their syntactic, morphological and semantic features. The causes of emergence and functioning of the syntactic units under investigation are examined and the belonging of the components to modal verbs, particles and interjections is outlined. The absence of the syntactic connections and correlations between the components within the syntactic unit is analyzed. The impossibility of dividing into the principal and secondary parts of the sentence and distinguishing the subject and predicate is also indicated in the research paper.

Key words: *syntactic units, categories of the statement, negation, interrogation, imperative, emotional evaluation.*

Вікторія Юшак
(Луцьк)

УДК 811.111’373.2

СЛОВОТВІРНІ ЕЛЕМЕНТИ ПЕРЕХІДНОГО ТИПУ ЯК ЗАСОБИ НОМІНАЦІЇ КОМП’ЮТЕРНИХ ПРОГРАМ

Висвітлено проблеми визначення морфемного статусу словотвірних елементів перехідного типу – афіксоїдів. Ураховуючи такі характеристики афіксоїдів, як їх повторюваність, регулярність, закріплення за цими елементами конкретного типізованого значення, пропонується відносити їх до класу афіксів, а не розглядати як складові частини композитів. Визначено, що афіксоїди виконують функцію суфікса або префікса і поступово трансформуються в афікс. Афіксоїди є словотвірними елементами перехідного типу, оскільки знаходяться на етапі еволюції від кореневої морфеми до афікса. Аналіз ілюстративного матеріалу засвідчив, що префіксоїди у процесі номінації комп’ютерних програм виконують функцію індивідуалізації, аугментативні префіксоїди підвищують експресивність софтонімів, забезпечують реалізацію атрактивної і рекламної функцій. Софтоніми, утворені за допомогою афіксоїдів, підтверджують одну з тенденцій сучасного словотворення англійської мови – використання наявних у мові лексичних одиниць у ролі словотвірних формантів.

Ключові слова*: афіксоїд, префіксоїд, суфіксоїд, словотворчий елемент перехідного типу, софтонім.*

Постановка проблеми. Одним із найважливіших завдань сучасного мовознавства є вивчення загальних закономірностей утворення лексичних одиниць, опис способів і побудова типології їх номінації. Основним засобом реалізації номінації є словотворення. О.С. Кубрякова визначає словотворення як систему засобів, одиниць, зв’язків і т.д., яка служить процесам номінації і є ними обумовленою. Усі засоби словотворення, всі його прийоми і моделі виникають та існують для того, щоб служити задачам номінації [10, с. 223]. Серед морфологічних способів словотворення найбагатшим джерелом поповнення словникового складу англійської мови є афіксація. В афіксальному словотворенні похідне слово утворюється шляхом приєднання препозитивного або постпозитивного афікса до твірної основи. У межах афіксального способу виокремлюють префіксальний, суфіксальний і префіксально-суфіксальний.

Крім суфіксів і префіксів, до словотворчих формантів або афіксів, за допомогою яких утворюються похідні слова, належать префіксоїди та суфіксоїди, об’єднані терміном «афіксоїди». Зважаючи на властивість цих формантів поєднувати структурні і семантичні характеристики кореневих і афіксальних морфем, у сучасному словотворенні існує проблема інтерпретації афіксоїдів. Питання визначення їх статусу у системі словотвору складає основну проблему нашого дослідження. Афіксоїди, які є кореневими морфемами, функціонально і семантично близькі до суфіксів (префіксів) [9, с. 97]. І хоча, як підкреслює Г. Марчандт, деякі з них використовуються тільки в якості других елементів складних слів, їх слівна природа все ще легко впізнавана [13, с. 290].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Мовне явище, у якому повнозначні слова або їх усічені форми переходять у словотворчі афікси є популярною тенденцією у сучасному

словотворенні. На позначення цих словотворчих засобів використовують різні терміни: «напівафікси» (Г. Марчанд [13], М.Д. Степанова [6], А.Г. Ніколенко [5]), «афіксоїди» (В. Адамс [12], В.В. Лопатін [3], М.М. Шанський [8;9]), «комбінувальні форми» (О.Д. Мєшков [4]). У нашому дослідженні ми послуговуємось терміном «афіксоїд», і відповідно «префіксоїд» - на позначення словотворчого елементу, що займає ініціальне положення, та «суфіксоїд» - кінцеве положення.

У дослідженні афіксоїдів ведуться жваві дискусії щодо визначення їх місця у системі словотвору англійської мови та критеріїв зарахування словоформ до словотворчих морфем. У деяких дослідженнях афіксоїди розглядаються як компоненти складних слів. М.М. Шанський стверджує, що суфіксоїд як морфему перехідного типу слід чітко відмежовувати від суфіксів. Не втрачаючи семантичних і генетичних зв'язків з відповідним коренем, суфіксоїд залишається кореневою морфемою [9, с. 98].

Афіксоїд розглядають також як самостійний словотворчий елемент. Н.О. Янко-Триницька вважає, що афікси етимологічно є кореневими морфемами, але у процесі розвитку мови втратили свою чітку кореневу семантику. Дослідниця розглядає афікси як перехідні елементи, близькі до афіксів. При цьому слова, які містять у собі афіксоїди, не є складними [11, с. 356].

Більшість лінгвістів схиляються до думки про перехідний характер афіксоїдів, невизначеності їх морфемного статусу. Афіксоїди займають проміжне між афіксами і частинами складних слів положення, представляючи собою словотворчі засоби з визначеним лексико-категоріальним змістом, вони в той же час не втратили ні формального, ні – в тій чи іншій мірі – семантичного зв'язку з самостійними лексемами [6, с. 529].

Б.І. Бартков пропонує розподіляти напівсуфікси на власне напівсуфікси і суфіксоїди, а ознакою розмежування є різна кількість нових лексичних одиниць з цими морфемними елементами перехідного типу. Згідно з Б.І. Бартковим, напівсуфікс – це формант, який дав 100-200 похідних і має досить чітке словотвірне значення, але який частково зберігає своє лексичне значення, тому він може використовуватись самостійно (на відміну від суфікса) [1, с. 10]. Тобто, Б.І. Бартков фактично ототожнює напівсуфікси і так звані комбінувальні форми. Під терміном «суфіксоїд» вчений розуміє кореневу морфему, яка виступає у функції суфікса, дала 32-50 похідних, і володіє слабким словотвірним значенням [1, с. 10-11]. На нашу думку, такий поділ напівсуфіксів на власне напівсуфікси і суфіксоїди якнайкраще сприяє чіткому розмежуванню термінів «напівафікси», «афіксоїди», «комбунувальні форми».

Деякі лінгвісти відносять напівафіксацію до окремого способу словотворення. Так, М.Д. Степанова визначила напівафіксацію як особливий самостійний лексико-семантичний спосіб словотворення [7, с. 152]. Причиною такого виокремлення є зростаюча кількість слів з афіксоїдами у сучасній англійській мові.

Метою пропонованої статті є визначити статус афіксоїдів у системі словотвору сучасної англійської мови. Мета дослідження зумовлює вирішення таких **завдань**, що з неї випливають: обґрунтувати перехідний характер словотворчих формантів, розглянути особливості утворення назв комп'ютерних програм з афіксоїдами, описати функції, які виконують афіксоїди у процесі номінації програмних ресурсів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Регулярність та досить висока частотність афіксоїдів дають підстави відносити ці словотворчі елементи до підкласу афіксів, а не розгладати як складові частини композитів. Точніше кажучи, афіксоїди є тими морфологічними елементами складних слів, які виконують функцію суфікса або префікса, а з часом трансформуються в афікс. Афіксоїди є словотворчими елементами перехідного типу, оскільки знаходяться на шляху перетворення із частини складного слова у афікс. Залежно від кількості випадків вживання одні афіксоїди знаходяться ближче до афіксів, інші – до частин складних слів.

Важливим є розмежування понять «афікс» і «афіксоїд». Ці словотворчі елементи поєднує типізація й узагальнення значення. В утворенні нових слів афіксоїди виконують ту ж функцію, що й афікси, але відрізняються від них більшою формою, ширшим значенням, адже з семантичної точки зору афікси містять значення цілої лексичної одиниці. Відмінним також є джерело походження, оскільки спочатку афіксоїди були кореневими морфемами.

Враховуючи такі характеристики афіксоїдів як їх повторюваність, регулярність, закріплення за цими усіченими морфологічними елементами конкретного типізованого значення, правомірним є визначення афіксоїдів як повноцінних словотворчих засобів.

Використання афіксоїдів є характерним і для словотворення назв комп'ютерних програм (софтонімів). Щодо суфіксоїдів, то найпоширенішим є словотворчий елемент **-ware**, виокремлений від слова *software*. Продуктивність суфіксоїда спостерігається не лише у номінації різних типів комп'ютерних програм. Ю.А. Зацний дослідив, що за останні роки виникли численні професіоналізми з цим елементом, що перетворилися на терміни, наприклад, *her**ware**, middle**ware**, mission**ware**, slide**ware**, retro**ware**, merchant**ware***. Крім того, виникають і одиниці загальнолітературної мови типу *human**ware**, gene**ware**, tree**ware*** [2, с. 169].

В ономастичній групі софтонімів словотворчий елемент **-ware** бере активну участь в утворенні здебільшого програм для забезпечення безпеки роботи комп'ютера, однак стає продуктивним і для побудови назв інших типів програм. Популярність суфіксоїда пояснюється його інформативністю. Наявність у софтонімі цього елемента вказує на приналежність об'єкта номінації до програмного забезпечення. Назви антивірусних програм *Malwarebytes Anti-Mal**ware** PRO, Emsisoft Anti-Mal**ware**, PC Tools Spy**ware** Doctor, Norman Mal**ware** Cleaner, Zemana AntiMal**ware**, Spy**ware** Cease, Spy**ware** Terminator*, програма для запису дисків *BurnA**ware** Free,* програма для відновлення паролів *Pass**ware** Kit*, система оптичного розпізнавання символів Brain**ware** утворені за допомогою словотворчого елемента **-ware**, який фактично виконує функцію суфікса. На нашу думку, через високу частотність використання у номінаціях програмних продуктів словотворчий елемент **-ware**, не втративши прив'язки до слова-основи software, трансформувався у суфіксоїд.

Префіксоїди у складі назв комп'ютерних програм часто виконують функцію індивідуалізації, тобто повідомляють про приналежність продукту до певної компанії. Особливістю назв програмних продуктів компанії Apple є використання префіксоїда **i-**, який утворений від повнозначного самостійного слова information шляхом ініціального скорочення: ***i**Tunes, **i**DVD, **i**Movie, **i**Life (мультимедійні програми), **i**Chat (програма для спілкування в чаті), **i**Message (програма обміну миттєвими повідомленнями), **i**Photo (програма для представлення цифрових фотоальбомів), **i**Cal (програма-органайзер), **i**Web (програма для створення сайтів), **i**Work (офісний пакет).* Зазначений префіксоїд служить для диференціації програм компанії з-поміж інших та ідентифікації відомого розробника, а також є мовним засобом реклами цих продуктів.

Словотворчий елемент **i-** став настільки популярним у сфері програмного забезпечення, що експлуатується іншими розробниками для номінації своїх програмних продуктів (**i**Secretary (програма-автоповідач), використовуючи при цьому впізнаваність бренду Apple.

Часте вживання лексеми electronic у номінаціях галузі комп'ютерних технологій сприяло скороченню повної форми слова до префіксоїда **e-**: ***E**-Text Editor* (текстовий редактор), ***e**Buddy Messenger* (програма обміну миттєвими повідомленнями), ***e**Spea*k (синтезатор мовлення), Email *Sender Deluxe, **e**Mailaya* (поштові клієнти), *Comodo Secure**E**mail* (програма для шифрування електронних листів). Слід зазначити, що сфера функціонування зазначеного префіксоїда є значно ширшою – ним позначають будь-яку електронну продукцію (***e**-service, **e**-reader, **e**-tax, **e**-shopping etc.).*

У системі префіксації англійської мови виокремлюється група аугментативних префіксів (giga-, hyper-, macro-, mega-,multi-, ultra-, extra- та інші). Відповідно і деякі префіксоїди містять значення «збільшення якості або кількості». Для здійснення наміру запевнити користувача персонального комп'ютера, що програма виконає поставлене завдання на 100%, розробники програмного забезпечення додають у структури софтонімів префіксоїд **max**. Скорочена форма лексеми maximum **max** в ініціальній позиції назв програмних ресурсів виконує роль префікса (наприклад, програма для читання новин ***Max**News*, утиліта для оптимізації роботи жорсткого диска **Maxi**Disk, програма для перегляду графіки *FastStone **Max**View*).

У постпозиції елемент **max** є структурним компонентом складної назви (утиліта для роботи з веб-камерою *WebCam**Max**,* програма для створення резервної копії драйверів апаратної частини комп'ютера *Driver**Max***, програма для редагування фото *Face Off **Max***, графічний редактор Autodesk 3ds **Max**, додаток для запису відео дзвінків MSN Recorder **Max**). У зазначених прикладах скорочення max не служить суфіксом, оскільки воно не модифікує твірну основу.

Подібними функціональними характеристиками володіє і скорочена форма іменника minimum – **mini**, яка через досить високу частотність використання трансформувалась у префіксоїд і у новоутворених номінативних одиницях виконує роль префікса: додаток для медіа програвачів ***Mini****lyrics,* програма для налаштування системи *SSD* ***Mini*** *Tweaker*, програма для шифрування даних *Rohos* ***Mini*** *Drive*, набір драйверів ***Mini****Man XP DriverPack*.

У наступній групі прикладів словотворчий елемент mini, зберігаючи значення «маленький, невеликого розміру», знаходиться у постпозиції і є складовою композита: зменшена версія менеджера завантажень *FlashGet FlashGet-****Mini****, програма для трансляції Інтернет телебачення EarthMediaCenter ®* ***Mini****, веб-браузер Opera* ***Mini.***

Префіксоїди **max**, **mini** є словотвірними засобами передачі інформації про важливі для комп'ютерних програм властивостей – підвищені, вдосконалені функціональні можливості і невеликий об'єм. Ще однією важливою якістю програмних ресурсів є здатність автоматично виконувати поставлені завдання. На мовному рівні про цю властивість інформує префіксоїд **auto-** утворений шляхом скорочення прикметника automatic: *WinMend* ***Auto*** Shutdown, Wise **Auto** Shutdown (програми для виключення комп'ютера), **Auto**Play Menu Builder (програма для створення меню при запуску дисків), ***Auto****runs* (утиліта для контролю автозавантаження сервісів під час запуску комп'ютера), ***Auto*** *Hide IP* (програма для забезпечення інформаційної безпеки). Частотність і поширеність використання скороченої форми **auto-** у якості префіксоїда зумовлюють високу впізнаваність цього словотворчого елемента.

Препозитивні елементи **i-**, **e-**, **max-**, **mini-**, **auto-** є префіксоїдами, які у зв'язку з високою частотою вживання і закріпленням певного типізованого значення за скороченими формами, поступово наближаються до префіксів. Результатом трансформації префіксоїда у префікс або суфіксоїда у суфікс є втрата ними лексичного значення і фіксація словотвірного.

Висновки дослідження та перспективи подальших наукових розвідок. Проведений аналіз функціонування афіксоїдів у структурі назв комп'ютерних програм свідчить про продуктивність цих словотворчих формантів у словотворенні софтонімів. Префіксоїди виконують певну семантичну функцію, наділяючи об'єкт номінації якісними та кількісними характеристиками. Препозитивні словотворчі елементи перехідного типу є експресивними і ефективними засобами реалізації рекламної і атрактивної функцій назв комп'ютерних програм. Софтоніми, утворені афіксоїдами, підтверджують одну з тенденцій словотворення сучасної англійської мови – властивість деяких словотворчих елементів переходити з однієї категорії в іншу, зберігаючи при цьому біполярні характеристики. Це свідчить про активність і подальший розвиток префіксації у номінаціях комп'ютерних програм та інших видів товарів, так і у сфері реклами загалом. Перспективою подальших наукових розвідок є дослідження інших словотворчих афіксів як засобів номінації софтонімів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бартков Б.И. Английские суффиксоиды, полусуффиксы и словарь 100 словообразовательных формантом современного английского языка (научный стиль и литературная норма) / Б.И. Бартков // Аффиксоиды, полуаффиксы и аффиксы в научном стиле и литературной норме. – Владивосток : ДВНЦ АН СССР, 1980. – С. 3-31.
2. Зацний Ю.А. Сучасний англомовний світ і збагачення словникового складу / Ю.А. Зацний. – Львів : ПАІС, 2007. – 228 с.
3. Лопатин В.В. Аффиксоид / В.В. Лопатин // Русский язык. Энциклопедия / Под ред. Ю.Н. Караулова. – М. : Дрофа, 1997. – С. 43.
4. Мешков О.Д. Словообразование современного английского языка / О.Д. Мешков. – М. : Наука, 1976. – 245 с.
5. Ніколенко А.Г. Лексикологія англійської мови – теорія і практика / А.Г. Ніколенко. – Вінниця : Нова книга, 2007. – 528 с.
6. Степанова М.Д. Словообразование современного немецкого языка / М.Д. Степанова // Словарь словообразовательных элементов немецкого языка / Сост. А.Н. Зуев, И.Д. Молчанова, Р.З. Мурясов и др. – М. : Русский язык, 1979. – С. 519-536.
7. Степанова М.Д., Фляйшер В. Теоретические основы словообразования в немецком языке / М.Д. Степанова, В. Фляйшер. – М. : Высшая школа, 1984. – 264 с.
8. Шанский Н. М. Аффиксоиды в словообразовательной системе современного русского литературного языка / Н. М. Шанский // Исследования по современному русскому языку. – М. : Изд-во МГУ, 1970. — С. 257-271.
9. Шанский Н.М. Очерки по русскому словообразованию и лексикологии / Н.М. Шанский. – М. : Государственное учебно-педагогическое издательство министерства просвещения РСФСР, 1959. – 246 с.

10. Языковая номинация (Виды наименований) / А. А. Уфимцева, Е. С. Азнаурова, В.Н. Телия и др.; под ред. Б.А. Серебренникова, А. А. Уфимцевой. – М. : Изд-во Наука, 1977. – 358 с.
11. Янко-Триницкая Н.А. Словообразование в современном английском языке / Н.А. Янко-Триницкая. – М. : Индрик, 2001. – 503 с.
12. Adams V. An Introduction to Modern English Word-formation / V. Adams. – London and New York : Longman Group Ltd., 1973. – 230 p.
13. Marchand H. The Categories and Types of Present-day English Word-Formation / H. Marchand. – Alabama : University of Alabama Press, 1966. – 379 p.

Юшак В. Словообразовательные элементы переходного типа как средства номинации компьютерных программ.

Статья посвящена изучению проблемы определения морфемного статуса словообразовательных элементов переходного типа – аффиксоидов. Учитывая такие характеристики аффиксоидов как их повторяемость, регулярность, закрепление за этими элементами конкретного типизированного значения, предлагается относить их к классу аффиксов, а не рассматривать их как составные части композитов. Аффиксоиды являются словообразовательными элементами переходного типа, поскольку находятся на этапе эволюции от корневой морфемы к аффиксу. Анализ иллюстративного материала показал, что префиксоиды в процессе номинации компьютерных программ выполняют функцию индивидуализации, аугментативные префиксоиды повышают экспрессивность софтонимов, обеспечивают реализацию аттрактивной и рекламной функций. Софтонимы, образованные с помощью аффиксоидов, подтверждают одну из тенденций современного словообразования английского языка – использование имеющихся в языке лексических единиц в качестве словообразовательных формантов для образования новых слов.

Ключевые слова: *аффиксоид, префиксоид, суффиксоид, словообразовательный элемент переходного типа, софтоним.*

Yushak V. Derivational Elements of a Transitional Type as a Means of Naming Computer Programmes.

The article deals with the study of the problem of defining the morphemic status of derivational elements of transitional type – affixoids. Taking into account such characteristics of affixoids as frequency, regularity, typified meaning, they are referred to a class of affixes, rather than treated as components of composites. It is defined that affixoids fulfill the function of a suffix or a prefix and gradually transform into affixes. Affixoids are qualified as derivational elements having a transitional character, as being at the stage of evolution from a root to an affix. The results of the analysis of softonyms showed that prefixoids perform the function of individualization, augmentative prefixoids enhance the expressiveness of softonyms, provide the performance of the attractive and promotional functions. Softonyms formed by using affixoids confirm one of the trends of the modern English wordformation – the using of existing in the language lexical items as word-formation formants.

Keywords: *affixoid, prefixoid, suffixoid, derivational element of a transitional type, softonym.*

ІІІ. ФУНКЦІОНАЛЬНА СЕМАНТИКА ЛЕКСИЧНИХ ОДИНИЦЬ. ТЕОРІЯ НОМІНАЦІЇ.

Ромуальда Білінська
(Вінниця)

УДК 811.161.2’373.21(477.44)

ГЕОГРАФІЧНІ ТЕРМІНИ В МІКРОТОПОНІМАХ ШАРГОРОДСЬКОГО РАЙОНУ ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

У статті розглянуто мікротопоніми Шаргородського району Вінницької області, похідні від географічних термінів. Проведено лінгвістичний аналіз матеріалу, зібраного з картографічних та архівних джерел, експедиційним методом і шляхом опитування інформаторів. Більшість назв-мікротопонімів уведено в науковий обіг уперше. У статті визначено мету та завдання наукового дослідження, які лягли в основу роботи, а також наукову новизну, теоретичне й практичне значення дослідження. Перша частина статті має теоретичне спрямування. Мікросистему власних внутрішньоміських найменувань описано як підсистему в загальній топоніміці України. Огляд досягнень в галузі мікротопонімії дає змогу дійти висновку про те, що дана галузь української лінгвістики розвивається в руслі наукових досліджень ономастики. Аналіз мікротопонімії району свідчить, що вона функціонує як складова частина української топонімії. Своєрідність мікротопонімної лексики визначається тим, що в ній знаходять відображення насамперед природно-географічна характеристика місцевості, культурні та мовні традиції народу.

***Ключові слова**: мікротопонім, географічний термін, мікрооб’єкт.*

Постановка проблеми. Мікротопоніми тісно пов’язані з географічною термінологією, оскільки географічний термін може виконувати функцію мікротопоніма чи входити до його складу [13]. Лінгвісти наголошують на активній участі місцевих географічних термінів у творенні власних географічних назв різних територій [5]. «Для мікротопонімів здебільшого характерний тісний зв'язок з апелятивами, особливо з географічними термінами; серед усіх видів власних назв вони найближче стоять до загальних назв, зберігаючи свою мотивованість» [7].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ю.Карпенко зазначає, що «географічні терміни (номенклатурні назви) – загальні слова – і мікротопоніми – власні назви – зв’язані між собою нерозривно. У мікротопонімії часто не вказується яка-небудь ознака об’єкта, а прямо називається сам об’єкт. Іншими словами, у мікротопонімії дуже поширене вживання загальних назв у функції власних без будь-яких словотворчих (морфологічних) змін цих назв» [8, с. 18]. Т.Беценко вважає, що географічна термінологія «тим цікава і цінна, що є творінням народного генія, результатом багатовікових спостережень наших пращурів над навколишньою природою, і не тільки спостережень, а й цілеспрямованого використання та зміни природних явищ на основі пізнання їх закономірностей» [1, с.42].

Географічна термінологія виступає важливою базою для творення багатьох мікротопонімів. М.Толстой вважав, що « вона є одним з основних резервуарів для топоніміки, насамперед для мікротопоніміки, а часто на конкретній території в конкретних діалектах займає проміжне місце між ономастичною в широкому розумінні цього слова і номінативною (загальною) сферами мови» [14, с. 17].

Терміни на позначення рельєфно-ландшафтних ознак неоднаково репрезентовані в різних класах географічних назв. Найзначніше за обсягом географічних термінів у мікротопонімії, яка, у порівнянні із гідронімією та ойконімією, тісніше пов'язана з апелятивною лексикою.

Проблемі вивчення народних географічних термінів присвячені праці Я. Рудницького "Географічні назви Бойківщини" [12] та С.Грабця "Географічні назви Гуцульщини"[16], "Словник народних географічних термінів Кіровоградщини" Т.В.Громко, В.В.Лучика, Т.І.Поляруш [3] і "Словник народних географічних термінів Волині" О.К.Данилюк [4].

Мета запропонованої статті полягає в аналізі мікротопонімів Шаргородського району, в основі яких лежать географічні терміни. Предметом нашого розгляду є мікротопоніми